

...at za koristi delavkega judstva. Delavci so opravičeni do vsega, kar producirajo. This paper is devoted to the interests of the working class. Workers are entitled to all what they produce.

Entered as second-class matter, Dec. 6, 1907, at the post office at Chicago, Ill., under the Act of Congress of March 3rd, 1879.

Office: 4008 W. 31. St., Chicago, Ill.

Delavci vseh dežela, združite se!"

PAZITE na številko v oklepaju, ki se nahaja poleg vsakega naslova, prilepljenega spodaj ali na ovitku. Ako je (573) številka ... tedaj vam s prihodajo številko našega lista poteče naročnina. Prosimo, pomnite jo takoj.

STEV. (NO.) 572.

SLOVENSKO GLASILO JUGOSLOV. SOCIALISTIČNE ZVEZE.

CHICAGO, ILL., DNE 27. AVGUSTA (August 27) 1918.

LETO (VOL.) XIII.

Ali je čas za mir?

Odkar traja sedanja vojna, se oglašajo na raznih straneh v večalmanj rednih presledkih glasovi, ki priporočajo za angelskimi jeziki prijateljski sporazum in diplomatski mir, da se konča svetovna vojna. In kadarkoli se pomočijo peresa v ta namen, je vsakokrat "najprimernejši čas", da se prenela sovražstva.

Če bi bilo mogoče izvršiti splošno glasovanje po vsem svetu, mislimo, da bi se ob vsakem času ogromna večina ljudstva načeloma izrekla za mir. In če bi bila Avstrija in Nemčija leta 1914 pred napovedjo vojne vprašali ljudi, če si žele klanja in vseh grozot, ki jih neizogibno prinaša oborožen konflikt, smo prepričani, da ne bi bili za noben denar dobili večine za vojno — seveda če bi bilo mogoče ljudstvo svobodno izreči svoje mnenje.

Toda v mnogih krogih vlada velika zmotna o tem, kaj pomeni načelo. Ogromna je razlika med človekom, ki načeloma ljubi mir in med onim, ki zagovarja mir za vsako ceno. Če torej pravimo, da so gotovo vsi narodi načeloma za mir, ni s tem rečeno, da hočejo mir brez obzira na to, kakšen da bi bil. To pa je danes postalo tako važno vprašanje, da so pogoji miru resnejši od samega miru.

Mir je politično vprašanje. Nobeno politično vprašanje se pa ne more ločiti od okolice, v kateri obstaja in s katero je spojeno; vsako politično vprašanje je odvisno od razmer, tako da se v enem položaju lahko popolnoma drugače odgovarja nanj, kakor v drugem.

V prvih mesecih vojne, ko so bile žrtve še majhne — namreč majhne v primeri s tem, kar se jih je nabralo tekom štirih let — in ko se je moglo še misliti na to, da ostane svet v glavnih potezah tak, kakršen je bil pred vojno in se nekatera manjša vprašanja s pomočjo nevtralnih držav lahko rešijo z razumnim diplomatskim kompromisom, je bil dobrodošel vsak napor, ki je imel namen doseči mir brez nadaljnega prelivanja krvi. V tistem času je ta napor pomenil prav toliko kolikor delo za ohranitev miru pred vojno.

Toda prav v tistih časih je bila vsaka beseda o miru bob v steno. Kar se tiče Nemčije, ki je takoj ob vstopu v vojno prevzela vrhovno vodstvo nad centralnimi silami, je v oni dobi jasno pokazala, da je njen pravi namen zmaga. Potem naj bi seveda prišel mir, toda ne mir, ki ga sklenejo nasprotniki z ene in z druge strani, temveč mir, ki bi ga kajzer diktiral in ki bi ga zavezniki morali spre-

jeti, kakor so boljševeiki pozneje morali sprejeti brest-litovski mir, ker niso imeli moči, da bi se mu bili uprli.

Ko je postalo jasno, da se ne more vojna oprejeti na kratko dobo in na razmeroma male žrtve, ki jih je zahtevala tista doba, ni moglo v prvi vrsti ostati vprašanje: "Kako hitro bi se mogel doseči mir?" — ampak važnejše je postalo vprašanje: "Kakšen naj bo mir?"

Za odgovor na tako vprašanje ne zadostuje le ideal. Naposled ni najtežavnejše sestaviti na papirju najidealnejši položaj, ki si ga more domisliti človeški razum. Ampak razmere so trše od idej in v realnem življenju je vedno treba računati z njimi. Bodoči mir ne bo ustanovljen na svetu, kakršnega bi moglo ustvariti naše hrepenenje s pomočjo naše fantazije, ampak na zemlji, kakršna je, med narodi in ljudmi, kakršni so.

Če se vzame to v poštev, je pa vprašanje vseh vprašanj: "Kaj bi se moglo po najboljšem spoznanju in računajoč z dejanskimi razmerami storiti, da se ne ponovi enaka grozota, kakor jo preživljamo sedaj?" In to pomeni: "Kakšno obliko in vsebino naj ima in na kakšno podlago naj se postavi mir, da bo imel čim največ garancije trajnosti v sebi?"

Tožba o žrtvah, ki jih zahteva nadaljevanje vojne, je s stališča človeškega čuta opravičena. Toda na svetu ne odločajo v prvi vrsti čuti, temveč reči, ki jih lahko doseže razum. In zato morajo od sreča diktirane tožbe utihniti, kadar spozna razum, da nimajo stvarne veljave.

Nadaljevanje vojne zahteva žrtve. Toda kaj bo, če se ustavi vojna brez obzira na položaj in se sklene mir ne glede na pogoje, ki bi mu zagotovili trajnost? O tem si mora biti na jasnem, kdorkoli govori o miru. Nikakor ne zadostuje, da pravimo: "Tak in tak mir hočemo!" — ampak vedeti moramo, če je "tak in tak mir" v sedanjih razmerah mogoč.

Nemčiji se na zapadni fronti slabo godi. Avstrija nima uspehov v Italiji. Ali sta Nemčija in Avstrija poraženi?

Nikdar ni dobro varati samega sebe o svojih uspehih in o nasprotniki slabosti. Hindenburg pripoveduje nemškemu ljudstvu, da so pozicije nemške armade zelo ugodne; Ludendorff trdi, da se je nemška vojska le zato umaknila, da se lože pripravi za novo ofenzivo. To so kajpada baharije,

in če se ne motimo, ima nemški generalštab veliko več posla s pripravljanjem načrtov za nadaljnje umikanje, kakor s plani za ofenzivo. Ampak to nič ne de; nemško vojno vodstvo ne priznava poraza, in četudi ne bi moglo z ozirom na naraščajočo moč Amerike in na svoje postopno pešanje upati na zmago, igra očitno še veliko loterijo z nado, da se zgodi kaj nepričakovane, da se mu poseči kakšno presenečenje, spluh da se na kakršenkoli način še prepreči zmaga Zedinjenih držav in zaveznikov.

Da se tudi to hazardno upanje boljbolj krči, čim dalje traja vojna, mora tudi oficijelna Nemčija s svojim generalnim Štabom vred spoznati. Ampak za sedaj čuti, da ji še ni treba priznavati poraza. Resnično stoji njene čete še na tujih tleh in zunanja slika je še vedno taka, kakor da je zmagovalka.

Zaradi tega bi bilo v interesu Nemčije, da bi se sedaj sklenil mir.

Gotovo vedo v Berlinu, da se ne bi, če se danes snide mirovna konferenca, mogle izpolniti vse tiste želje, ki jih je kajzerstvo gojilo ob začetku vojne. Odkar so se s svojim podelenjem Amerike tako kruto prevarili, jim je tudi znano, da ne more sedanja vojna prinesiti popolnega svetovnega gospodarstva za Nemčijo. Toda če bi njeni nasprotniki sedaj sedli za zeleno mizo s trdnim namenom, da podpišejo mir, bi imela Nemčija vendar celo vrsto pridobitev, ki bi ji dale utemeljeno upanje, da se uresničijo njene načrti — sicer ne danes, pač pa pozneje. Nemčija bi bila v takem položaju, da bi se takoj po sklenjenem miru lahko začela pripravljati za novo vojno in le vprašanje časa bi bilo, kdaj da izbruhne taka vojna zares.

Vzemimo najugodnejši slučaj za Evropo. Recimo, da bi bila Nemčija pripravljena izprazniti svo Belgijo in Francijo, da bi se Avstrija umeknila iz Italije, Srbije in Črne Gore. Treba je priznati, da je to zelo optimistično mišljenje, če vzamemo vse v poštev, kar smo doslej resnega slišali o nemških namelih.

Ali bi bil v tem slučaju verjeten trajen mir? Le najnedolžnejša natvost bi mogla verjeti kaj takega.

Nemški politični sistem bi ostal neizpremenjen in kajzerjeva avtokracija bi se še bolj utrdila. Kajti pred ljudstvom bi stala ovenčana z uspehom in povrh tega, bi držala še oljčno vejo

miroljubivosti v roki. O nemški revoluciji bi se moglo le še nepopolnoma fantastično sanjati. Logično je, da bi avtokracija dopolnila svoj aparat do skrajnosti in obenem dovršila svojo militaristično mašinerijo z vsemi sredstvi, ki bi jih izžela iz zasužnjene ljudstva.

Že to bi bilo dovolj nevarnosti za mir.

Ali stvar ne bi bila končana s tem. Avstrija bi ostala cela in to, kar neprenehoma deklarirajo njeni ministrski predsedniki, bi se uresničilo: Sama bi odločala o svojih notranjih zadevah. To se pravi, da bi njeni narodi ostali podjarmljeni, in čim bi vlada dobila proste roke, bi se najokrutneje maščevala nad rebeli, ki so pokazali svojo upornost tekom vojne. Persekucije bi postale domače boje in nevarnost, ki je prej pretila svetovnemu miru, bi se še poostriala. Razmerje med Avstrijo in balkanskimi državami se naravno ne bi moglo zboljšati, balkansko vprašanje bi sploh ostalo nerešeno in ondodna smodnišnica bi se vsak čas lahko vnela.

Povrh tega bi pa Nemčija in Avstrija uživali vse plodove svojega ropu na vzhodu. Iz Poljske, Litvinske, Ukrajine, Finske, bi postale vazalne države, Rusija bi bila brezmočno plen Nemčije, preko vse Azije bi si kajzerstvo napravilo pot do Pacifičnega oceana in bi tako ogroževalo svet od vseh strani.

In ves svet bi se neizogibno izpremenil v ogromno militaristično taborišče, kjer bi prejalilej zagrmel top, ki bi razsul požar nove vojne na vse štiri strani sveta.

Strahote, ki jih je povzročila sedanja vojna, so take, da jih svet še ni poznal. Bodoča svetovna vojna bi morala biti še brez primere strašnejša, in vse žrtve, ki jih more zahtevati nadaljevanje sedanje vojne, so naposled le malenkost v primeri s tistimi, ki bi jih povzročilo novo vsesvetovno klanje, v katerem ne bi mogla najbrže niti ena država na svetu ostati nevtralna.

Ali je torej čas za mir?

Za avtokracijo — da! Za demokracijo — ne! Za svet, ki hoče biti svoboden, ne more biti miru, dokler ni avtokracija faktično odpravljena. A ker se sama nikdar ne umakne, mora biti poražena, tako temeljito poražena, da ne vstane nikdar več.

Kadar bo to doseženo, bo čas, da se bo govorilo o miru.

Trialističen diletantizem

Avstrijska ngranja politika, ki zna biti včasih tako glasna, da bi prekričala vse svetovne dogodke, je zopet nekaj časa tako tiha, kakor da se vadi skromnosti. Parlament je bil sklican, novo ministrstvo je bilo imenovano, toda o vladi in o državnem zboru ni slišati ničesar in svet bi skoraj pozabil, da obstoja še neka Avstrija s svojimi večnimi razprtijami in zadregami. Le eno vest je pred kratkim raznesel brzobjav, in to sicer ne posebno jasno poročilo podaja nekoliko luči o avstrijskih ugankah.

Slišala se je zopet beseda "trializem." Vsak Jugoslovan, ki se je le količkaj zanimal za politične reči, pozna to ime. Ko še ni bilo misliti na to, da bi šla habsburška monarhija v doglednem času narazen, je bil "trialistični" program nekaterih jugoslovanskih strank, ki so enostavno izrekale zahtevo, ne da bi si bile preveč belile glavo z vprašanjem, če je podlaga zahteve realna in kako bi bila stvar izvedljiva.

Trializem naj bi bil nadomestil dualizem. Habsburška monarhija, ki priznava dve državi, Avstrijo in Ogrsko, kot svoja sestavna dela, naj bi v bodoče obsegala tri države: Avstrijsko, ogrsko in jugoslovansko. Zadnja naj bi obsegala vse jugoslovanske kraje, ki so doslej pod habsburško vlado in naj bi uživala gotovo avtonomijo, o kateri obsegu se ni mnogo razpravljalo: Ideja se je precej vjemala s starih starčevičevskim programom "Velike Hrvatske," ki je zahteval združenje vseh "hrvatskih" dežel v skupno državo, pa je Bosno in Hercegovino ter slovenske kraje tudi štel za "hrvatske" dežele. Starčevičanstvo namreč Srbov sploh ni priznalo, temveč jih je imenovalo "pravoslavne Hrvate," iz Slovencev pa je napravilo "planinske Hrvate."

Le v tem je bil starčevičanski program jasnejši, da je jenal personalno unijo za cilj: avstrijski cesar naj bi bil obenem hrvaški kralj, sicer pa naj bi ne bilo med hrvaško kraljevino na eni in med avstrijskim cesarstvom in ogrskim kraljestvom nič skupnega. Trialistični program ni v tem oziru povedal nič jasnega, ali po mnogih znamenjih je bilo soditi, da bi se bil rad zadovoljil s takim državnopravnim položajem, kakršen je ogrski.

Starčevičanska stranka je bila radikalna; njen program je bil na papirju radikalen, in njeno delo je bilo radikalno — namreč nič ga ni bilo. Živela je od teorije, da je ideja "Velike Hrvatske" sama na sebi tako velika in močna, da mora zmagati. "Prišel bo čas, ko nam prinese Zedinjeno Hrvaško na krožnik" — je bilo

eno izmed najbolj bombastičnih gesel starčevičanstva; najponosnejša beseda starega Antona Starčeviča se je pa glasila: "Hrvaška ima razpravljati le s svojim kraljem, in z nikomer drugim ne." Po teh "načelih" res ni bilo treba delati nič drugega kakor blatiti vse nasprotnike, posebno pa tiste, ki se niso hoteli zadovoljiti s samimi pridigami.

Starčevičanstvo je moralo poginuti v svojem puhlem dogmatizmu in je resnično poginilo. Nasledilo ga je frankovstvo, ki ni imelo druge naloge kakor nasuti čim več strupa v hrvaško politično življenje in je pod krinko radikalizma opravljalo službe za avstrijsko vlado.

Četudi je bila trialistična ideja s svojo državnopravno zahtevo podobna starčevičanski, se je vendar razvila izven ostankov starčevičanske stranke in proti njim. Tudi med njenimi zastopniki je bilo dovolj političnih šarlatanov. Ali če se ne oziramo na ljudi, si moramo vendar reči, da ni imela misel ne dovolj praktične podlage, ne dovolj življenjske moči.

Trialistični program je preziral dejstvo, da živi v Avstro-Ogrski cela množica narodov in da obstoja vsled tega cela vrsta narodnih vprašanj, ki vsa zahtevajo rešitev. Ustanovitev jugoslovanske države v okvirju avstro-ogrsko monarhije bi bila postavila ostale narode še v slabši položaj in jim vzela skoraj vse upanje v rešitev njihovih vprašanj. Jugoslovani bi odpadli v avstrijskem državnem zboru; to se pravi, da bi se zunanjsalo število slovanskih poslancev, medtem ko bi število nemških ostalo neizpremenjeno. To bi posebno Čehi močno občutili in zato ni bilo nobenega upanja, da bi ostali slovanski narodi podpirali tak program.

Trializem je posegel v avstrijsko in ogrsko polovico; od obeh bi se morali odbiti gotovi deli, da bi se mogla ustanoviti nameravana jugoslovanska država. Brez obzira na ogromne težave, ki izvirajo iz dejstva, da sta avstrijski in ogrski parlament popolnoma ločena, je bilo popolnoma izključeno misliti na kakšen uspeh v trialistični smeri, če se ne bi dobila zadostna večina zanj v avstrijskem in v ogrskem državnem zboru. V zadnjem ni bilo na kaj takega niti v sanjah misliti, ker je predtopni volilni red zagotovil vlado najbolj reakcionarni madjarski fevdalni klici. A tudi če bi se demokratičnim elementom na Ogrskem posrečilo izliti splošno volilno pravico, je nevrjetno, da bi se našlo v novem ogrskem parlamentu kaj navdušenja za trializem,

kajti Slovaki, Rumuni itd. bi morali od njega pričakovati enako škodo zase kakor razne narodnosti v Avstriji.

Dokler se je moralo računati z obstankom habsburške monarhije, bi bil imel le skupen program vseh zatiranih narodov, kateremu bi sledilo tudi skupno delo vseh, stvaren pomen. Tega pa takrat ni bilo.

Vojna je temeljito izpremenila razmere in tekom dogodkov je avstrijska vlada sama nekaj časa sprejela idejo "trializma." Bila je pripravljena ustanoviti jugoslovansko državo, seveda tudi pod habsburškim žezlom, in v ta namen združiti en del Jugoslovancev. Slovenci naj bi bili po tem načrtu ostali izven Jugoslavije, da bi bili še bolj podložni nemški nadvladi in izročeni progresivnemu germaniziranju.

V zunanjih obrisih se je ta "jugoslovanska država" po habsburški milosti večkrat izpremenila. Nekaj časa sta se snovali celo dve "Jugoslaviji": Ena, obstoječa iz Hrvaške, Slavonije, Dalmacije, Bosne in Hercegovine pod direktno vlado gospoda Karla, druga, sestavljena iz Srbije in Črne Gore, pa pod naslovno vlado črnogorskega princea Mirka, ali pod avstrijskim protektoratom.

Vse to kombinacije so obsegale veliko porcijo neiskrenosti in njih namen je bil na eni strani ločiti Jugoslovane od ostalih nemških in nemadjarskih narodov, na drugi jih pa z drobitnimi opehariti za hlebec. Garancije za uresničenje pa niso imeli taki načrti nobene v sebi in ko se je vlada prepričala, da se prelahko spoznavajo njene limance, so padli pod mizo. Da je trializem definitivno pokopan, se je zadelo, ko je imel Seydler takorekoč zadnjo uro pred svojim padcem svoj revolucionarni nemški govor in je v svoji jezi razodel prave namene avstrijske vladajoče koterije.

Naenkrat pa vstaja trializem zopet iz groba. Ali topot je njegova vsebina popolnoma izpremenjena. Zdej nimajo Jugoslovani nič opraviti z njim. Tretja habsburška država naj bi bila topot sestavljena iz Čehov in Poljakov; to se pravi: Poljska naj bi bila glavna država, Čehi naj bi se pa pridružili.

Ta ideja je že mrtva, ker so se Karlove sanje o poljski kroni, katero bi si bil dal rad povezniti na glavo, razblinile hitreje, nego so se porodile. Ali tudi brez obzira na to in tudi če bi se avstrijska madrost zadovoljila s tem, da bi ustvarjala novo državo iz tistega dela Poljske, ki ga ima Avstrija že pod svojo oblastjo, to je iz Ga-

lieje, kateri bi potem hotela pridružiti Češko, razodeva ta "velika ideja" ves diletantizem avstrijske politike.

Avstrija neprenehoma "rešuje" vprašanja. Toda odkar je uveljavljen nesrečni dualizem, ni rešila ne enega resnično pomembnega vprašanja, če se odšteje vpeljavo splošne volilne pravice, ki ji je bila z revolucionarnimi sredstvi vsiljena. Ne more pa ničesar rešiti, ker tlači vedno z vrha dol, dela vedno po madrosti vlade in ne vpraša nikdar prizadetih narodov.

Tudi če bi živeli v popolnem miru, če bi bile razmere v Avstriji "normalne," to se pravi take, kakršne so bile pred vojno in če ne bi bilo pričakovati radikalnega prostora, bi bila taka trialistična kombinacija od začetka obsojena na fiasko.

Gališki Poljaki so vedno zahtevali deželno avtonomijo, pri čemer je bila vodilna misel ta, da se avstrijski del nekdanje Poljske organizira kolikor mogoče tako, da bo popolnoma pripravljen za spojitve s Poljsko, kadar bi nastale razmere take, da bi bila obnovitev nekdanje Poljske mogoča. Postranska misel pa je bila ta, da ostanejo avstrijski Rusini podložni Poljakom, kar bi se popolnoma doslo, če bi se vsi zakoni izdelovali v deželnem zboru in bi bila Galičija neodvisna od državnega zbora, od katerega bi Rusini eventualno lahko pričakovali zaščite.

V tem je dovolj vzrokov, da bi se Poljaki branili take rešitve, kakor jo zamišlja Avstrija. S pogledom v bodočnost, v kateri pričakujejo Poljaki prepodob svoj nekdanje države, in sicer cele, morajo smatrati Čeha za neprijeten privesek ker ne morejo naprej vedeti, kakšno stališče bi zavzeli, kadar bi prišlo do uresničevanja poljskih želja. Dokler pa še obstoja Avstrija, ne bi Poljaki marali Čehov v svojo državo, ker bi se z njimi lahko povečala rusinska opozicija in bi se prav lahko zgodilo, da bi bili Poljaki naenkrat v svoji lastni "državi" v manjšini.

Na drugi strani pa tudi nikakor ni pričakovati, da bi se Čehi ogrevali za tako rešitev. Njih cilj je češka samostalnost v češki državi. V časih pred vojno bi se bili zadovoljili s tako državo v zvezi z ostalimi deželami sedanje Avstro-Ogrske. Sedaj se bojujejo za popolnoma samostojno državo. V vsakem slučaju pa hočejo svojo državo, v kateri bi bili gospodarji na svojih tleh. Taka zahteva se ne izpolni ne v poljsko-češki, ne ogrsko-češki, ne nemško-češki, ampak le v češki državi. Zategadelj ni prav nič misliti, da bi Čehi (Dalje na 8. strani.)